

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-623-2-13>

**THE INFLUENCE OF SOCIAL ENVIRONMENT
AND CHILDHOOD UPBRINGING ON THE TENDENCY
TO COMMIT CRIMINAL ACTS**

**ВПЛИВ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ДИТЯЧОГО
ВИХОВАННЯ НА СХИЛЬНІСТЬ ДО ЗЛОЧИННИХ ДІЙ**

Vavilova A. S.

*Candidate of Psychological Sciences,
Assistant at the Department of
Psychodiagnostics and Clinical
Psychology
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Вавілова А. С.

*кандидат психологічних наук,
асистент кафедри психодіагностики
та клінічної психології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Раннє дитинство є фундаментом особистісного розвитку людини. Злочинна поведінка часто має витоки в ранніх етапах психологічного та емоційного формування дитини. Існують дослідження ролі прив'язаності у формуванні схильності до девіантної поведінки [3, с. 664–678]. Надійна прив'язаність формує довіру, емпатію та контроль імпульсів. Ненадійна або неорганізована прив'язаність сприяє емоційній нестабільності, страху та недовірі. Наслідками емоційного нехтування є дефіцит тепла й уваги з боку опікунів, що, у свою чергу, викликає труднощі у формуванні совісті та емпатії. В таких умовах порушується здатність відчувати провини чи моральні межі.

Негативний досвід раннього дитинства обумовлює психологічні зміни злочинної поведінки на нейрофізіологічному рівні. Під впливом травматичного досвіду відбуваються нейробіологічні зміни в головному мозку, зокрема, хронічний стрес або насильство змінюють роботу мигдалини та префронтальної кори. Це проявляється у вигляді імпульсивності, агресивності, гіперпильності [7, с. 245–251].

На схильність до морального вибору поведінкових патернів впливають стилі виховання [2, с. 48–62]: авторитетне виховання сприяє саморегуляції, розвитку моралі; авторитарне / недбале виховання – формує опір, агресію, низьку толерантність до фрустрації. Джерела злочинної поведінки часто пов'язані не з «вродженням злом», а з порушеннями прив'язаності, браком емоційної підтримки та дезадаптивними моделями виховання. Дослідження показують зв'язок між відсутністю батька й підвищеним ризиком делінквентності [4, с. 113–134]. Ключове

значення має не сам факт відсутності, а якість прив'язаності й наявність підтримуючих дорослих.

Розвиток дитини визначається не лише ранньою прив'язаністю, а й моделями поведінки, які вона спостерігає в родині та спільноті. За теорією соціального наочіння [1, с. 344–358] поведінка засвоюється через спостереження, наслідування та підкріплення. Якщо агресія чи порушення правил у сім'ї нормалізовані, дитина сприймає їх як допустимі. Наприклад, якщо дитина систематично спостерігає досвід домашнього насильства, це може призводити до засвоєння моделі домінування замість переговорів. В контексті даної теорії варто зазначити роль медіа та цифрових технологій у вчиненні злочинних дій: візуалізація насильства призводить до моделювання агресії, а цифровий простір створює нові можливості для кіберзлочинів і рекрутингу у девіантні мережі.

Аналіз сімейного середовища дозволяє визначити роль батьківських моделей поведінки у визначенні злочинної спрямованості. Дослідження свідчать, що 37% дітей правопорушників мають батьків із кримінальним минулим [6, с. 69–71]. Спостереження злочинної поведінки батьків формує моральну дезорієнтацію та прийняття девіантних норм як способу приналежності до сім'ї. Значну роль у детермінації злочинної поведінки можуть відігравати соціально-економічні фактори. Бідність, нестабільність і відсутність перспектив обумовлює пошук альтернативних (часто незаконних) шляхів до статусу та ресурсів. Бідність не є прямою причиною злочинності, але у поєднанні з травмою й соціальною депривацією підсилює ризики. Натомість стійкі сімейні зв'язки, підтримка наставників, участь у соціальних програмах можуть виступати протективними факторами щодо вчинення злочинів. Такі ресурси знижують ризик девіантної поведінки навіть у несприятливих умовах.

У підлітковому віці вплив родини зменшується, натомість зростає значення школи, громади та культури у формуванні поведінкових стратегій. Успіх у навчанні, підтримка вчителів і позакласна активність знижують ризик делінквентності. Освіта формує соціальні навички, моральні норми та здатність до співпраці. Водночас ізоляція, цькування чи невдачі в школі можуть посилити відчуження та сприяти входженню в девіантні групи. Програми емоційної регуляції, розвитку емпатії та навичок мирного вирішення конфліктів допомагають запобігти антисоціальній поведінці.

Існують дослідження про вплив громад на імовірність розвитку злочинної поведінки [5, с. 9918–924]. Наприклад, концепція колективної ефективності вказує, що довіра, взаємна підтримка та активність мешканців знижують рівень злочинності. Громади з високою соціальною згуртованістю протистоять навіть економічним труднощам.

Ізольовані та дезорганізовані райони, навпаки, сприяють розвитку кримінальних субкультур. Культурні цінності є чинником моральної орієнтації, яка лежить в основі вибору соціально прийнятних форм поведінки. Культ домінування, матеріалізму чи помсти посилює агресивні тенденції. Культури, що підтримують емпатію, співпрацю та відновлювальне правосуддя, формують просоціальні моделі поведінки. Молодіжне наставництво, спорт і волонтерство створюють альтернативні канали приналежності, підтримки та життєвої мети, знижуючи ризик девіантної поведінки.

Загалом, злочинна поведінка є результатом комбінації соціального наущення, економічної депривації та нейропсихологічних змін, проте наявність підтримуючого середовища здатна перервати цей ланцюг ризику. Ефективна профілактика повинна бути багаторівневою: поєднувати підтримку сім'ї, розвиток емоційної компетентності, якісну освіту та сильні спільноти.

Література:

1. Bandura A. The self system in reciprocal determinism. *American psychologist*. 1978. № 33(4). P. 344–358. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.33.4.344>
2. Baumrind D. Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*. 1967. № 75(1). P. 43–88.
3. Bowlby J. Attachment and loss: Retrospect and prospect. *American Journal of Orthopsychiatry*. 1982. № 52(4). P. 664–678. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1982.tb01456.x>
4. Marković M., Lakićević M. Family circumstances and relationships as a factor of children crime behavior. 2020. 17. P. 113–134. <https://doi.org/10.5937/sinteze9-24202>
5. Sampson R. J., Raudenbush S. W., Earls, F. Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*. 1997. 277(5328). P. 918–924. <https://doi.org/10.1126/science.277.5328.918>
6. Siegel L. J., Senna J., Hahn P. H. Juvenile Delinquency: Theory, Practice and Law. *Juvenile and Family Court Journal*. 2009. 32(4). P. 69–71. <https://doi.org/10.1111/j.1755-6988.1981.tb01255.x>
7. Teicher M. H., Samson J. A. Annual Research Review: Enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal Of Child Psychology And Psychiatry*. 2016. 57(3). P. 241–266. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12507>